

Облік і оподаткування

УДК 657.1.011.56: 65.011.56

Баланюк Іван Федорович

*доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Balaniuk Ivan

*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the Department of Accounting and Taxation*

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0002-8320-6383

Іванюк Тетяна Леонідівна

аспірант спеціальності 051-економіка

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Ivaniuk Tetiana

Postgraduate Student of the

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

ORCID: 0000-0003-4601-1226

**АВТОМАТИЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ТА
ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ ЯК ФАКТОР
УСПІШНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМПАНІЙ
AUTOMATION OF ACCOUNTING AND INTERNAL ECONOMIC
CONTROL AS A FACTOR OF SUCCESSFUL ACTIVITIES OF
COMPANIES**

Анотація. У статті сформовано основні переваги автоматизації обліку та внутрішньогосподарського контролю під час ведення господарської діяльності компаніями. Зазначено, що автоматизована

система бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю являє собою систему, в якій процес оброблення облікової інформації та контроль за її достовірністю автоматизований за допомогою спеціальних методів обробки даних, які використовують обчислювальні, комунікаційні та інші технічні засоби для отримання та передачі інформації, необхідної для виконання завдань обліку та контролю.

Доведено, що раціональна організація синтетичного та аналітичного обліку господарських подій автоматизованим способом забезпечує: контроль за рухом основного капіталу компанії та частки оборотного капіталу; ефективне зберігання коштів та контроль за цільовим призначенням; безпомилкове визначення фінансового результату діяльності компанії та контроль за розподілом прибутку; систематизація та узагальнення інформації про виробничо-господарську діяльність компанії в аналітичній та синтетичній частинах для прийняття управлінських рішень. Вирішення завдань обліку та контролю ґрунтується на первинній інформації, яка створюється в процесі господарської діяльності, а також на інформації, яка повністю формується в процесі вирішення завдань в інших сферах функціонування компанії.

Визначено основні моделі інтерпретації документів у бухгалтерських програмах. Практичний результат від автоматизації обліку та контролю являє собою зменшення можливості отримання штрафу через випадкову помилку чи неграмотність бухгалтера. Ефективність отриманої облікової інформації також дозволяє посилити контроль за законністю та фінансовою ефективністю бізнесу. Зазначено, що перш ніж прийняти рішення про необхідність автоматизації бухгалтерського обліку, варто проаналізувати центральні та проміжні функції та з'ясувати, на чому базується бізнес, щоб створити найбільш підходящу систему обліку та контролю.

Ключові слова: бухгалтерський облік, внутрішньогосподарський контроль, автоматизація, інформаційні технології, господарські операції.

Summary. *The article describes the main advantages of automation of accounting and internal control during the conduct of business activities by companies. It is noted that the automated system of accounting and internal control is a system in which the process of processing accounting information and control over its reliability is automated using special data processing methods that use computing, communication and other technical means to obtain and transmit information necessary for performance of accounting and control tasks.*

It has been proven that the rational organization of synthetic and analytical accounting of economic events in an automated way ensures: control over the movement of the company's fixed capital and the share of working capital; effective storage of funds and control according to the intended purpose; error-free determination of the company's financial results and control over profit distribution; systematization and generalization of information about the production and economic activity of the company in analytical and synthetic parts for making management decisions. Solving accounting and control tasks is based on primary information that is created in the process of economic activity, as well as on information that is fully formed in the process of solving tasks in other areas of the company's operation.

The main models of interpretation of basic documents in accounting programs are defined. The practical result of the automation of accounting and control is a reduction in the possibility of receiving a fine due to an accidental error or illiteracy of the accountant. The effectiveness of the received accounting information also allows to strengthen control over the legality and financial efficiency of the business. It is noted that before deciding on the need to automate accounting, it is worth analyzing the central and intermediate

functions and finding out what the business is based on in order to create the most suitable accounting and control system.

Key words: *accounting, internal control, automation, information technology, business operations.*

Постановка проблеми. У наш час часто можна зустріти стереотипне уявлення про те, що бухгалтерський облік і внутрішньогосподарський контроль вважається джерелом інформації для користувачів лише на мікрорівні. У той же час значення бухгалтерського обліку і внутрішньогосподарського контролю як системи, що виробляє інформацію, необхідну для управління макроекономікою, знецінюється.

Використання інформаційних технологій вносить істотні зміни в організацію бухгалтерського обліку. Вони пов'язані з тим, що методи обробки даних змінюються, а це означає, що дані повідомляються з різною швидкістю. Таким чином, використання автоматизованих систем на підприємств прискорює операційний процес і полегшує облік господарських операцій та поточний контроль над ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику питання автоматизації обліку та внутрішньогосподарського контролю у своїх працях вивчали: Пушкалова Я., Скрипник С., Франчук І., Шепель І., А. Щербаков та інші.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вдосконалення теоретико-методологічних підходів до автоматизації бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю як фактору успішної діяльності компаній.

Виклад основного матеріалу. Автоматизована система бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю – це система, в якій процес оброблення облікової інформації та контроль за її достовірністю автоматизований за допомогою спеціальних методів

обробки даних, які використовують обчислювальні, комунікаційні та інші технічні засоби для отримання та передачі інформації, необхідної для виконання завдань обліку та контролю.

Потрібна не лише автоматизація бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю (що визначається на технічній фазі), а й автоматична підготовка звітних форм: сучасна система управління спирається на результати систематичного моніторингу та аналітичної роботи, її оперативність і надійність досягається також у автоматизованому режимі. Як показує практика, при впровадженні автоматизованої системи обліку та контролю потрібно звертати увагу на три основні моменти: розгалуженість і специфіку господарської діяльності, обмеженість грошових ресурсів і рівень компетентності спеціалістів у галузі. З точки зору користувача, можливі вдосконалення в першу чергу були спрямовані на: підвищення ступеня механізації та автоматизації часто повторюваних технічних функцій; створення нових засобів введення та пошуку даних; збільшення обсягу пам'яті; розвиток нових медіа тощо.

Організація бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю сьогодні являє собою пошук раціональної системи ведення бізнесу та узагальнення його результатів у формах звітності, за допомогою яких об'єктивно визначається стан активів, зобов'язань і фінансовий результат діяльності, сплачені податки та обов'язкові збори та оприлюднюється інформація про діяльність юридичної особи, що є важливим для органів контролю та суспільства, а також реалізується політика оперативного та стратегічного управління.

Використання автоматизованих технологій в бухгалтерському обліку та контролю не впливає на методологічні засади будь-якого виду обліку та контролю. Відповідно до Конституції України кожен громадянин зобов'язаний сплачувати податки і збори в порядку і розмірах, встановлених законом. А тому облік доходів і витрат, а також контроль за

їх утворенням, є обов’язковим. Згідно із ст. 44 Податкового кодексу України [1] доходи і витрати платника податків мають бути підтверджені первинними документами. Платник податків не може створювати записи, ідентифікатори для податкової та митної звітності без підтверджуючих документів. Первинний документ — це документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її виконання. Відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” [2], основою бухгалтерського обліку господарських операцій є первинні документи, які фіксують факти здійснення операцій. Первинні документи повинні складатися під час виконання операції, а якщо це неможливо, то безпосередньо після її завершення. З метою орієнтації та вдосконалення обробки даних зведені облікові документи можуть складатися на основі первинних документів [1]. Відмінності в технології документування в комп’ютерних системах бухгалтерського обліку полягають у наступному:

а) збір і первинна обробка облікових даних базується на використанні ЕОМ безпосередньо на робочих місцях працівників бухгалтерії (у магазинах, на складах, у бухгалтерії). При цьому скорочується потік паперових документів і реалізується технологія безпаперового обліку;

б) обробка даних документації відбувається за принципом поєднання процесів складання первинного документа та введення його в базу даних;

в) можливість автоматичної реєстрації первинної інформації за допомогою, наприклад, технічних датчиків, зчитувачів штрих-кодів (для обліку товарів і виробничих запасів), касових апаратів (для обліку роздрібної виручки), смарт-карт (для обліку праці), ваги, годинники, лічильники, мірні ємності тощо.

За допомогою даної технології первинного обліку можна отримати всю необхідну звітну інформацію безпосередньо за основними

документами, без оформлення облікових даних та їх ручного збору. Застосування комп'ютерів вносить значні зміни в організацію документообігу, які, насамперед, полягають у використанні електронних первинних носіїв інформації і відповідно електронних вихідних документів, а по-друге, в автоматичному складанні первинних документів [3, с. 40].

Важливою частиною модельної системи представлення та інтерпретації облікових даних, яка використовується при створенні автоматизованих систем бухгалтерського обліку, є використовувана в них модель документування. Вона визначає правила створення, зберігання, інтерпретації та обробки документів.

Сучасні програми використовують чотири основні моделі інтерпретації документів (рис. 1).

Рис. 1. Базові моделі інтерпретації основних документів у бухгалтерських програмах

Джерело: самостійна розробка авторів

У програмах на базі моделі документів як доповнення до господарських операцій найважливішою складовою бази даних системи обробки облікових даних є сукупність господарської інформації (у вигляді господарських операцій). Припустімо, що коли бухгалтер вводить у базу дані, створені неавтоматизованим способом, у паперових первісних документах, він повинен вручну або програмно перетворити їх в записи масиву господарських операцій. У цьому типі програм поняття бізнес-інформації є центральним, а документи, що генеруються в системі, інтерпретуються як форми результатів, побудова яких відбувається автоматично або за запитом після введення даних. Така інтерпретація документів була особливо характерна для ранніх версій багатьох бухгалтерських програм, які зараз широко поширені, і деякі елементи цього підходу збереглися в поточних версіях.

Наприклад, у програмі “Фінансування без проблем” більшість документів трактується таким чином: щоб створити ваучер за допомогою програми, необхідно спочатку ввести дані господарської операції. При використанні цієї моделі документи, створені системою, не реєструються окремо в базі даних, а документи, створені в системі, зберігаються прив'язаними до того чи іншого запису набору господарських операцій без зв'язку з іншими документами. При використанні такої моделі сама діяльність стає основою для створення документа. Перевагою такого підходу є простота обробки даних, оскільки документ створюється паралельно з його відображенням в обліку.

Модель, де документи інтерпретуються як допоміжні об'єкти даних, використовується в багатьох комп'ютерних системах обліку. Наприклад, у типових конфігураціях програми “BAS: Бухгалтерія”, розробки “Парус”, “Інтелект-сервіс”, “Аверс” та ін., технологія підтримує як створені в системі первинні документи, так і що надходять ззовні. У системах, заснованих на повній моделі документації, найважливішим є не

формальний принцип, який зв'язує документи і записи сукупності господарських операцій, а підтримка системи зв'язку між різними типами документів (системи Галактика, Abacus Financial, Concorde XAL тощо).

Основна перевага повної моделі документації полягає в тому, що вона полегшує взаємодію електронних копій документів. Це дає можливість використовувати системи, які найбільш послідовно виконують цю модель, не лише в бухгалтерії, а й в інших адміністративних службах, оскільки вони можуть надавати інформацію про рух грошей, ТМЦ, а також стан взаєморозрахунки документів [4, с. 167].

Таким чином, повна документаційна модель послідовно вирішує проблеми розподілу функцій бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю, оскільки всю загальну інформацію можна отримати ззовні облікової системи. При використанні інших моделей обробки документів значна їх частина зберігається на рахунках бухгалтерського обліку. Однак слід зазначити, що для малих суб'єктів господарювання повна модель документації може бути технічно непотрібною.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Незважаючи на фінансові труднощі посткризового періоду розвитку, доцільно шукати ефективні інструменти управління ресурсами та шляхи економії робочого часу бухгалтерів через організацію інформаційної системи бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю. Впровадження автоматизованих систем бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю є процесом, що сприяє підвищенню якості облікової інформації та, як наслідок, підвищенню ефективності управління підприємством. Тому автоматизована система бухгалтерського обліку та внутрішньогосподарського контролю є доцільною при її використанні на підприємствах, оскільки автоматизація скорочує час

обробки різноманітних документів, які не потребують великого простору для зберігання.

Література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” № 996-XIV від 16.07. 1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Скрипник С., Франчук І., Шепель І. Особливості автоматизації обліку підприємств в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. №10. С. 39–43.
4. Пушкалова Я. Зміни в податковому правовому режимі ФОП та самозайнятих осіб у зв’язку з поширенням COVID-19. Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Юридичні науки. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. Том 7. № 2. С. 166–172.

References

1. Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-IV. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine” No. 996-XIV dated 16.07.1999. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Skrypnyk, S., Franchuk, I., Shepel', I. (2020). Features of automation of enterprise accounting in modern conditions. *Ekonomika ta derzhava* [Economy and State], vol. 10, pp. 39– 43 [in Ukrainian].
4. Pushkalova, Ya. (2020). Changes in the tax regime of sole proprietors and self-employed persons in connection with the spread of COVID-19. *Visnyk Natsional'noho universytetu “L'vivs'ka politekhniky”*. Serii: Yurydychni

nauky. L'viv: Vydavnytstvo L'vivs'koi politekhniky. Tom 7, No 2, pp. 166–172 [in Ukrainian].